

OBRAZOVANJE ZA KULTURU I TURIZAM U KONTEKSTU EUROPSKIH INTEGRACIJA – PRIKAZ ISTRAŽIVANJA O POTREBI UVOĐENJA DIPLOMSKOG STUDIJA KULTURA I TURIZAM NA PULSKOM SVEUČILIŠTU

NATAŠA UROŠEVIĆ
Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

UDK: 338.48:378](497.5)
Pregledni članak
Review article

Primljeno
: 2012-7-5

Received

SAŽETAK

Rad se bavi ulogom sveučilišta u regionalnom razvoju u kontekstu europskih integracija, s posebnim naglaskom na važnost obrazovanja za interdisciplinarno područje kulture i turizma kao strateških razvojnih odrednica regija koje svoju međunarodnu konkurentnost temelje na jedinstvenim i visokovrijednim kulturnim resursima i očuvanoj prirodnoj baštini. Sveučilišta su institucije koje imaju ključnu ulogu u promicanju znanja, očuvanju kulturnog identiteta, interkulturalnoj komunikaciji i razvoju europske zajednice naroda: ona istovremeno njeguju temeljne europske vrijednosti i kulturu te potiču uravnoteženi razvoj, uz uvažavanje različitosti kultura i jezika. U uvjetima globalizacije i novih oblika regionalnog povezivanja, sveučilišta se pozicioniraju kao regionalni centri znanstvene i istraživačke izvrsnosti, čuvari i promicatelji intelektualne i znanstvene baštine, kreatori održivog razvoja i mostovi prema drugim kulturama. Ponuda studijskih programa trebala bi pritom pratiti i usklađivati globalne trendove s lokalnim potrebama, imajući u vidu kompetencije potrebne za rad i život u širem europskom i svjetskom okruženju. Obrazovanje za kulturu i turizam u tom se kontekstu pozicionira kao ključni interdisciplinarni profil, koji osposobljava stručnjake za komuniciranje i poslovanje u multikulturnom svijetu. U radu su prikazani rezultati istraživanja stavova studenata, nastavnika i stručnjaka o potrebi osnivanja diplomskog studija Kulture i turizma na Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli.

KLJUČNE RIJEČI: *sveučilište, regionalni razvoj, europske integracije, kultura, turizam*

UVOD

U uvjetima globalizacije i novih oblika regionalnog povezivanja, naglašena je uloga sveučilišta kao regionalnih centara znanstvene i istraživačke izvrsnosti, čuvara i promicatelja intelektualne i znanstvene baštine, kreatora održivog razvoja i mostova prema drugim kulturama. Kako bi se osiguralo da ponuda studijskih programa adekvatno prati i usklađuje globalne trendove s lokalnim potrebama, imajući u vidu kompetencije potrebne za rad i život u

širem europskom i svjetskom okruženju, u promišljanju razvoja novih programa potrebno je analizirati stanje raspoloživih resursa te istražiti realne potrebe za novim studijskim smjerovima koji će zadovoljiti potrebe tržišta rada i potencijalnih studenata. U radu će se iznijeti rezultati istraživanja provedenog početkom 2010. u sklopu pokretanja novog diplomskog studija Kulture i turizma pri Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli. Istraživanje je uključilo ključne grupe dionika: studente, nastavnike angažirane na Studiju i stručnjake iz relevantnih područja, uključujući i predstavnike potencijalnih poslodavaca. Cilj istraživanja bio je analizirati dotadašnja iskustva i stavove studenata i nastavnika vezane za preddiplomski Studij kulture i turizma, istražiti potrebu za uvođenjem diplomskog studija, te dodatno utvrditi koja bi specifična znanja, vještine i kompetencije trebali osigurati kolegiji na diplomskom studiju Kulture i turizma.

1. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Istraživanje provedeno u sklopu izrade programa diplomskog studija uključilo je anketiranje četiri prve generacije studenata Interdisciplinarnog studija Kulture i turizma pulskog Sveučilišta Jurja Dobrile, anketiranje nastavnika angažiranih na studiju, kao i intervju s vanjskim ekspertima iz područja kulture, turizma, državnih institucija, te lokalne i regionalne administracije. Uz pomoć anonimnog upitnika s deset pitanja pretežno otvorenog tipa, anketirano je ukupno 105 studenata: 20 studenata prve generacije, koji su Studij upisali akademske godine 2007./2008., 15 studenata druge generacije, koji su u vrijeme provođenja istraživanja završavali treću godinu preddiplomskog studija, 30 studenata treće generacije i 40 studenata četvrte generacije, odnosno bruća u akademskoj godini 2010./2011.

Ispitani su i stavovi 23 nastavnika angažiranih na studiju, uz pomoć strukturiranog upitnika s ukupno 35 pitanja, vezanih za dosadašnja iskustva u radu na Studiju, kvalitetu nastave, program Studija i mogućnosti njegova unapređenja, komunikaciju unutar Studija, znanstveno-istraživački rad i mogućnost unapređenja međunarodne suradnje, razmjene i usavršavanja u inozemstvu, suradnju s partnerskim institucijama i angažman na diplomskom studiju Kulture i turizma.

U sklopu izrade programa diplomskog studija, provedeni su i intervjui s vanjskim ekspertima, vezani za njihove stavove o potrebi osmišljavanja studija takvog tipa, bitnim strateškim smjernicama razvoja regije i perspektivama obrazovanja i zapošljavanja u području kulture i turizma, a provedena je i analiza zapošljivosti kadrova obrazovanih na budućem diplomskom studiju. Intervjui su provedeni s 15 stručnjaka, od toga troje iz lokalne i regionalne samouprave, dvoje iz područja turizma, odnosno destinacijskog menadžmenta,

dvoje iz nevladinog sektora (udruge), troje "kulturnjaka", dvoje stručnjaka iz područja obrazovanja, te troje iz državnih institucija iz područja kulture, turizma i međunarodnih odnosa.

U istraživanju se vodilo računa i o mogućim ograničenjima (veličina uzorka, subjektivnost nastavnog osoblja, usporedivost s prethodnim istraživanjima itd.), no unatoč tomu, krenulo se od pretpostavke da će rezultati istraživanja pridonijeti procesu osmišljavanja novog studijskog programa. Istraživanje nije provedeno na temelju eventualno raspoloživih modela ranijih istraživanja, već je osmišljeno isključivo za potrebe interne evaluacije postojećeg preddiplomskog studija i utvrđivanja potrebe za pokretanjem novog diplomskog studija.

2. OPIS STUDIJA KULTURA I TURIZAM SVEUČILIŠTA JURJA DOBRILE U PULI

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli najmlađe je hrvatsko sveučilište, osnovano je 29. rujna 2006., obuhvativši većinu postojećih visokoškolskih ustanova u Puli (Fakultet ekonomije i turizma "Dr. Mijo Mirković", Filozofski fakultet i Visoku učiteljsku školu) kojima je pripojena i Sveučilišna knjižnica. Kao nove sastavnice, uz Odjel za glazbu, pokrenuti su Interdisciplinarni studij Kultura i turizam, te studij Znanost o moru. Kako se naglašava u Elaboratu o osnivanju Sveučilišta u Puli, preustroj visokoškolskih institucija i njihovo organiziranje u integrirana sveučilišta odjelnog tipa složen je i odgovoran pothvat, ali i jedini pristup koji jamči uspješnost i kvalitetu visokoškolskog obrazovanja prilagođenog Bolonjskoj deklaraciji i suvremenoj praksi. Pri promišljanju Sveučilišta u Puli važne su povijesne i kulturne pretpostavke višestoljetnog položaja i razvoja Istre (Sveučilište u Puli, 2005).

Imajući u vidu specifičnosti povijesnog razvoja i geopolitičkog položaja, pulsko Sveučilište, koje su njegovi idejni tvorci, akademik Mijo Mirković i profesor Tone Peruško, još prije pola stoljeća zamislili kao most prema susjednim kulturama i centar znanstvene izvrsnosti najzapadnije hrvatske regije, trebalo bi ponudom studijskih programa pratiti i usklađivati globalne trendove s lokalnim potrebama, a studentima osigurati stjecanje kompetencija potrebnih za rad i život u širem europskom i svjetskom okruženju. Obrazovanje za kulturu i turizam u tom se kontekstu pozicionira kao ključan interdisciplinarni profil, koji osposobljava stručnjake za komuniciranje i poslovanje u multikulturnom svijetu.

Polazeći od svoje strategije razvitka visokoškolske izvrsnosti i širenja ponude studija u Puli, Sveučilište Jurja Dobrile pokrenulo je početkom akademske godine 2007./2008. preddiplomski sveučilišni interdisciplinarni studij *Kultura i turizam*. Idejno i programski taj je studij proistekao iz

neprijeporne svrhovitosti povezivanja turizma i kulture u Istarskoj županiji, ali i Hrvatske i zemalja regije. Studij je izuzetno dobro prihvaćen od studenata i lokalne zajednice, interes za specifičan interdisciplinarni profil rastao je iz godine u godinu, tako da se Studij ubrzo profilirao kao jedan od najatraktivnijih programa novoosnovanog Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli. Na temelju iskazanog interesa postojećih i budućih studenata, kao i tržišta rada, početkom 2010. pokrenut je proces inicijalne akreditacije diplomskog studija Kulture i turizma. Radi toga je provedena analiza stanja, koja je uključila analizu infrastrukturnih uvjeta rada (prostor, oprema, financije, kadrovi), anketiranje studenata i nastavnika, te razgovore s vanjskim ekspertima, nositeljima kulturno-turističkih politika i predstavnicima tržišta rada.

Tijekom siječnja i veljače 2010. anketirani su studenti i nastavnici Kulture i turizma, a u ožujku i travnju obavljen je niz razgovora s vanjskim ekspertima i predstavnicima potencijalnih poslodavaca. Sveučilišno Stručno vijeće, u kojem su bili predstavnici svih odjela Sveučilišta kao i stručnih službi, u koordinaciji s Rektoratom i u stalnom kontaktu sa svim katedrama i odsjecima, te stručnim službama i Uredom za kvalitetu, u sljedećih nekoliko mjeseci radilo je na reviziji programa preddiplomskog i izradi programa diplomskog studija. Elaborat diplomskog studija Kulture i turizma, nakon pozitivnih recenzija, prihvaćen je na sjednici Senata Sveučilišta u rujnu 2010. Nakon dobivanja dopusnice Ministarstva, diplomski studij Kulture i turizma krenuo je s radom početkom akademske godine 2011./2012.

Pokretanje diplomskoga studija, s naglašenim kulturološkim, jezičnim i europskim profilom nametnulo se kao logičan nastavak započetoga nastavnog procesa i potrebe za integriranjem studija na višoj razini koji će omogućiti stjecanje sintetičkih znanja i specijalističkih kompetencija u kulturnom turizmu, te sposobnosti za kompleksno strateško promišljanje kulturnih i turističkih politika u službi regionalnog razvoja. Uz rastući interes studenata za ovakvim interdisciplinarnim profilom, jedan od glavnih razloga za pokretanje studija je izražena potreba tržišta rada za visokoobrazovanim kadrovima koji će koordinirati sektore kulture i turizma na zajedničkim razvojnim projektima, upravljati institucijama u kulturi i turizmu, integrirati kulturne i turističke politike na razini destinacija te osmišljavati, voditi i realizirati međunarodne projekte u kulturnom turizmu. Provedeni razgovori s ključnim dionicima ukazali su, naime, da se uoči i ulaskom Hrvatske u Europsku uniju očekuje povećana potražnja za kordinatorima, konzultantima i voditeljima međunarodnih projekata, agencija i institucija u kulturi i turizmu.

3. REZULTATI ISTRAŽIVANJA

a. Stavovi studenata

Anonimnim upitnikom s deset pitanja, pretežno otvorenog tipa, studenti su ispitani o motivaciji za upis studija i zadovoljstvu kvalitetom nastave, o intencijama da se uključe u planove međunarodne razmjene i planovima nakon dovršetka preddiplomskog studija. Cilj je bio utvrditi koja su to specifična znanja koja će im trebati u budućem poslu, kakav su im profesionalna iskustva i planovi, što im je najvažnije u procesu studiranja, njihov komentar studijskog programa, kao i prijedlozi i sugestije za unapređenje kvalitete nastave.

Obradom podataka utvrđeno je da je većina, odnosno 40 posto studenata prije upisanog Interdisciplinarnog studija kulture i turizma završila srednju hotelijersko-turističku školu, četvrtina (25%) gimnaziju, petina (21%) srednju ekonomsku, 7% razne umjetničke škole (primijenjene umjetnosti, odnosno glazbene) i 7% tehničke škole. Polovina svih ispitanih trenutno ne radi i nema poslovno iskustvo, druga polovina (to su uglavnom izvanredni studenti) radi, pretežno u turističkom i kulturnom sektoru. Većina ispitanika ima poslovno iskustvo ili obavljanu praksu, i to najčešće u turizmu, trgovini i ostalim poslovima preko Student-servisa.

Što se tiče motivacije za upis studija, studenti navode da su ga upisali prvenstveno zbog atraktivnosti programa i zanimljivog spoja kulture i turizma, jer bi voljeli raditi u području kulture i turizma, da prošire svoja znanja i napreduju u poslu, jer "vole putovati, upoznavati razne kulture i jezike", jer "žele proširiti opće znanje i osposobiti se za rad u kulturnim institucijama i turizmu", jer "vide budućnost u kulturnom turizmu", "zbog interdisciplinarnosti, kretivosti, cjeloživotnog obrazovanja i većih mogućnosti napredovanja u poslu", odnosno, kako velika većina ističe, zbog izraženog kulturološkog i jezičnog profila Studija, interkulturalnih komunikacijskih vještina koje im pruža u kontekstu budućeg života i rada u Europskoj uniji, te interdisciplinarnog povezivanja kulture i turizma.

Studenti smatraju da će im u budućem poslu, u kontekstu eurointegracijskih procesa, od specifičnih znanja i vještina trebati prvenstveno poznavanje stranih jezika ("barem tri strana jezika"), kulture i povijesti, odnosno kulturne baštine u širem smislu, komunikacijske, organizacijske i menadžerske vještine, marketinška znanja, jezična kultura, kreativnost, praksa, snalažljivost i komunikativnost. Velika većina ispitanika (više od 90 posto) kao najbitniju kompetenciju koju očekuju od studija navode dobro poznavanje stranih jezika i kulturne baštine, pa su kolegiji vezani uz ta područja ujedno oni koji ih najviše zanimaju.

Od studija očekuju prvenstveno stručno osposobljavanje, proširivanje znanja i spoznaja, zanimljiva predavanja, nova iskustva, te stjecanje ključnih profesionalnih kompetencija za budući posao. U procesu studiranja najvažnija

im je dostupnost informacija i dobra organizacija, pravednost i stručnost nastavnika, kvalitetna literatura, stjecanje praktičnih znanja, korektnost i suradnja profesora i studenata, te međusobno razumijevanje, kao i polaganje ispita u roku. Sugestije za unapređenje kvalitete nastave tiču se prvenstveno poboljšanja infrastrukturnih uvjeta (menza, dom, opremljene učionice) i bolje organizacije nastave (pogotovo za izvanredne studente), povećanja udjela praktične i terenske nastave, većeg broja izbornih kolegija, većeg izbora stranih jezika i uvođenja diplomskog studija. Studenti spominju "nedovoljnu prilagođenost i slabu upoznatost s bolonjskim procesom", previše ex-katedra predavanja, premalo rada u grupama i vježbi, te korištenja novih tehnologija i pomagala u nastavi. Najviše se primjedbi odnosi na prevelik broj kolegija (otprilike 20 po akademskoj godini) koji imaju mali broj ECTS bodova (što je uzeto u obzir u sklopu revizije i izmjena studijskog programa), zajedničku nastavu redovnih i izvanrednih studenata, nastavu u poslijepodnevnim satima i subotom.

Velika većina ispitanika (više od 90 posto) istaknula je važnost povezivanja teorijskih s praktičnim spoznajama i izrazila je želju da sudjeluje u programima stručne prakse (što im je i omogućeno, izmjenama programa, u završnom semestru Studija i u sklopu izrade završnog rada, kako bi ostvarili poslovne kontakte s budućim poslodavcima i stekli potrebno iskustvo u partnerskim institucijama). Studenti izričito traže više terenske i praktične nastave, gostujućih predavanja, studijskih putovanja, radionica i seminara vezanih uz kulturni turizam i međunarodne projekte, posjete muzejima, galerijama, izložbama, umrežavanje i povezivanje s drugim sveučilištima i srodnim studijskim programima, te partnerskim institucijama. Ističu da im nedostaju kolegiji koji bi ih upoznali s metodologijom i tehnikom izrade projekata, ali i sudjelovanje u konkretnim međunarodnim projektima vezanima za kulturu i turizam, kao i kompetencije za rad u međunarodnom okruženju.

Većina studenata (dvije trećine) izrazila je želju da studij nastavi i na diplomskom nivou, približno četvrtina ne planira nastaviti studij ili još uvijek nisu odlučili o njegovu nastavku, 5 posto planira upisati srodne programe na Sveučilištu u Puli, otprilike isti postotak nastaviti će studij na srodnim studijima u Zadru ili Rijeci, a ostali planiraju nastaviti studij u inozemstvu (Austrija, Njemačka, Italija). Po završetku studija ispitanici bi željeli raditi općenito u turizmu (u turističkoj zajednici, turističkim agencijama, hotelijerstvu, kao turistički vodiči), na poslovima kulturnog menadžmenta, na poslovima organizacije i marketinga kulturnih događanja, u muzejima i kazalištima, u oglašavanju, u civilnom sektoru, kao samostalni poduzetnici u kulturi i turizmu, odnosno kreativnim industrijama, kao turistički novinari, grafički dizajneri, konzervatori i animatori, na međunarodnim projektima vezanima uz kulturu i turizam ("organizacija kulturnih ruta u suradnji s Europskim vijećem za kulturne rute, projekti vezani za savjetovanje i upravljanje projektima u kulturi i

turizmu"), u državnoj upravi i lokalnoj samoupravi ("u Ministarstvu kulture, Odjelu za međunarodnu suradnju Istarske županije ili Odjelu za kulturu Istarske županije"), te obrazovanju, u međunarodnim institucijama vezanim za kulturni turizam, nacionalnim parkovima i na poslovima valorizacije kulturne i prirodne baštine. Trećina studenata izuzetno je zainteresirana za uključivanje u programe međunarodne suradnje, odnosno žele barem jedan semestar provesti na programima međunarodne razmjene u inozemstvu.

b. Stavovi nastavnika

Svih 23 anketiranih nastavnika naglasili su atraktivnost i važnost interdisciplinarne dimenzije studija u okvirima novoosnovanog sveučilišta i u sredini koja se donekle polarizirala na društvene i humanističke znanosti. Kao ključne prednosti studija navode izrazito velik interes studenata, inovativnost, fleksibilnost i dinamičnost studija, interdisciplinarni pristup i mogućnost interakcije, mogućnost stvaranja dodane kvalitete i vrijednosti u obrazovanju, mogućnost spajanja klasičnih oblika nastave s praktičnom i terenskom nastavom, te veliki spektar mogućnosti suradnje sa studentima, profesorima i stručnjacima raznih disciplina i profila. Pozitivna je strana Studija prije svega njegova interdisciplinarna narav: "Tržište rada današnjice i budućnosti traži takav profil stručnjaka koji će pokazivati fleksibilno znanje i koji će biti u mogućnosti baratati interkulturnim vještinama i znanjima iz različitim područja" (nastavnica talijanskog jezika).

Anketirani nastavnici smatraju ga čak i "prekretnicom u visokom školstvu", a tip multidisciplinarnosti na kojem se temelji budućnošću sveučilišta, naročito manjih poput pulskog. Naglašavaju pritom važnost osiguranja osnovnih infrastrukturnih preduvjeta za normalno odvijanje nastave (prostor, oprema, literatura, financije, kadrovi), te važnost nastavka studija na diplomskom nivou, kako bi se studentima omogućila potrebna "vertikala". Kao prijedloge za unapređenje kvalitete nastave navode: manje studijske grupe, strože kriterije upisa, da rad na programu ne bude "ispunjavanje forme", nego sustavno promišljanje onoga što želimo da student može nakon studija i što tržište očekuje. Pošto se radi o novom programu, bitno je doradivati ga "u hodu" i prilagođavati potrebama. Naši sugovornici ukazuju da izvanredni studij nije prihvatljiv zbog nemogućnosti izvođenja tzv. Bolonje, jer studenti nisu u mogućnosti pratiti pa tako ni odrađivati obaveze vezane uz kolegij. Više nastavnika predložilo je da se smanji broj kolegija (20-ak godišnje, prosječno po 3 boda) i poveća broj bodova (što je i uvaženo u sklopu revizije i izmjena programa).

Predložili su i osmišljavanje interdisciplinarnih projekata na razini studija, kao i umrežavanje i partnerstvo s poslovnim subjektima u regiji i inozemstvu, te dogovor o održavanju prakse kod partnerskih institucija. Te su sugestije prihvaćene, te se u idućem razdoblju intenzivno radilo na

umrežavanju i suradnji s partnerskim institucijama u kulturi i turizmu, s drugim srodnim studijskim grupama na Sveučilištu u Puli, te sa srodnim studijima u zemlji i inozemstvu radi razmjene iskustava i usklađivanja metoda rada (prvenstveno Kultura i turizam u Zadru, Kulturalni studiji u Rijeci, Turistica Sveučilišta na Primorskoj u Kopru). Kroz programe međunarodne suradnje unapređuju se odnosi sa sveučilištima i partnerskim institucijama u inozemstvu koji prepoznaju interdisciplinarnost studija i njegovu vrijednost.

Nastavnici su istaknuli interkulturalnu komponentu studija: "Smatram da je nužno i korisno da studenti upoznaju što se događa u drugim kulturama, jer živimo u svijetu u kojem je to neophodno. Interdisciplinarni pristup studija od velike je koristi za razvitak turizma i razumijevanje kultura. Važnost poznavanja i učenje više stranih jezika (a ne samo engleskog, u današnjoj Europi), posebice za kvalitetu turizma ne treba posebno naglašavati, pa višejezičnost zbog toga valja poticati. Program studija doprinosi osobnom obogaćivanju, boljem razumijevanju drugih kultura što je i preduvjet uspješne međunarodne suradnje. Uz izvođenje nastave stranih jezike trebali bi biti povezani studijski boravci u tim zemljama." (nastavnica njemačkog jezika). Nastavnici jezika predlažu ujednačavanje razina i provjera razina znanja, kao i završnog ispita prema Europskom referentnom okviru, nakon treće i pete godine polaganje završnih ispita iz stranog jezika, te uvođenje stručne prakse u zemlji biranog jezika. Predlaže se i mogućnost biranja diplomskog rada iz kolegija stranih jezika, odnosno pisanje diplomskog rada na stranom jeziku. "Ne bi bilo loše osmisliti kolegije koji bi se bavili metodologijom, bilo da je riječ o organizaciji međunarodnih projekata, osmišljavanju turističke ponude, kulturnih manifestacija itd. Svakako bi valjalo uključiti kolegije vezane za interkulturalnu komunikaciju", istakli su naši sugovornici (a to je i učinjeno, u sklopu izrade programa diplomskog studija).

Strateška perspektiva novog diplomskog studija trebala bi biti: produbljivanje znanja, vještina i sposobnosti, te obrazovanje što kvalitetnijih stručnjaka za rad u kulturi i turizmu na istarskom i širem području. "Cilj bi nam trebao biti postati vodeći studij turizma u regiji, bolji od Turistice u Sloveniji. Studij bi trebalo financirati turističko gospodarstvo" (nastavnik sociologije i kulturne antropologije)... "Studij ima perspektivu jer će stvoriti novu generaciju djelatnika koji će hrvatski turizam usmjeriti prema novim trendovima održivog razvoja turizma" (nastavnik geografije). U tom smislu predlaže se obrazovanje kadrova nužnih za razvoj kulturnog turizma kao strateške razvojne odrednice istarske i šire regije, koje će uključivati i stručnu praksu i biti ključan i efikasan faktor u konekciji kulturno-turističke prakse sa znanstveno-nastavnom teorijom. Naglašava se važnost povezanosti s tržištem rada i usklađenost s potrebama tržišta, te planiranje stručne prakse u ustanovama i institucijama, agencijama, muzejima i slično, kako bi studenti i tijekom studija stekli vještine i

sposobnosti te ostvarili kontakte i preduvjete za buduće zapošljavanje (što je i realizirano).

Asistenti u suradničkim zvanjima godišnje u prosjeku sudjeluju na tri konferencije (što je, naravno, ovisno i o dostupnim sredstvima), dok nastavnici u višim znanstveno-nastavnim zvanjima godišnje sudjeluju na prosječno 3-6 konferencija. Većina anketiranih zainteresirana je za sudjelovanje na konferenciji koja bi se organizirala na razini Studija i objavljivanje u publikacijama koje bi se pokrenule na razini Studija. Svi anketirani nastavnici iskazali su interes za sudjelovanje u programima međunarodne suradnje, razmjene i usavršavanja, kao i za usavršavanje jezičnih i interkulturnih kompetencija, potrebnih za rad u međunarodnom okruženju.

c. Stavovi eksperata

Svih petnaestoro anketiranih stručnjaka iz različitih sektora (kultura, turizam, lokalna i regionalna samouprava, državna uprava, obrazovanje, civilni sektor, specijalizirani instituti) naglašava važnost obrazovanja za kulturu i turizam, kao temeljnih strateških odrednica razvoja regije, pogotovo u kontekstu europskih integracija: "Istra, s bogatom kulturno-povijesnom baštinom i znamenitostima, te kao najjača turistička regija u Hrvatskoj s nizom velikih hotelskih kuća, 139 turističkih agencija, brojnim turističkim vodičima kojih samo u pulskoj udruzi ima 75, te brojnim kulturno-povijesnim znamenitostima pruža dobre uvjete za zapošljavanje studenata - budućih menadžera u kulturi i turizmu", ističu stručnjaci Hrvatske gospodarske komore u analizi o zapošljavanju.

Sugovornici su ukazali da se razvojem destinacijskog menadžmenta i upravljanja turističkom destinacijom potiče partnerstvo između nositelja turističke ponude unutar destinacije, te suradnje privatnog i javnog sektora, pri čemu spoj turizma i kulture svakako ima veliku ulogu, budući da su kulturno-povijesni spomenici i baština značajan faktor dolaska gostiju u Istru i Pulu. Kako po novom Zakonu o turističkim zajednicama dužnost predsjednika turističke zajednice općine ili grada i županije obnaša općinski načelnik ili gradonačelnik, odnosno župan, ovisno o jedinici lokalne i regionalne samouprave za područje koje je turistička zajednica osnovana, time se pojačava suradnja turističkih zajednica i jedinica lokalne samouprave, te se otvara i jača mogućnost povezivanja kulturne i turističke ponude općina, gradova i županija: "U svemu tome vidimo i povećanu mogućnost zapošljavanja budućih menadžera u kulturi i turizmu, u turističkim poduzećima, agencijama, turističkim zajednicama, jedinicama lokalne samouprave i u kulturnim ustanovama", navode eksperti iz državnih i županijskih institucija.

Eksperti iz područja turizma, konkretnije destinacijskog menadžmenta, smatraju da bi studenti Kulture i turizma mogli raditi u turističkim zajednicama, zatim u hotelijerskim tvrtkama i agencijama, jer će u budućnosti

one sve više sudjelovati u kreiranju proizvoda destinacije: "Danas se sve više govori o DMO (Destinacijski menadžment organizacijama), što su ustvari turističke zajednice i DMC (Destinacijski menadžment kompanijama), odnosno agencijama, koje će pomalo izgubiti svoju ulogu posrednika i morat će se okrenuti upravo kreiranju doživljaja: upravo tu vidimo prostor za vaš studij", ističe direktorica Turističke zajednice.

I jedinice lokalne samouprave (gradovi i općine) trebale bi imati barem jednu osobu takve stručnosti koja bi radila na koordinaciji svih bitnih dionika i sektora (turističke zajednice, muzeji, konzervatori, hotelijeri, agencije...) i poticala kreiranje novih doživljaja, te pojednostavila proceduru kreiranja vezanu uz destinaciju. I Županija bi trebala imati stručnjake koji bi pokrivali i koordinirali cijelu Istru", smatraju naši sugovornici.

Uz poslove koordinacije sektora kulture i turizma, Studij bi najviše odgovarao osposobljavanju za poslove kulturnih menadžera u muzejima i ostalim kulturnim ustanovama/organizacijama, turističkim organizacijama specijaliziranim za selektivne oblike turizma (osobito kulturnog), zaposlenima u području upravljanja kulturnim dobrima, razvojnim agencijama, lokalnim i županijskim odjelima za kulturu i turizam, ističu stručnjaci iz područja kulture i međunarodnih odnosa. Svi oni naglašavaju potrebu stjecanja specijalističkih menadžerskih, organizacijskih, komunikacijskih i interkulturnih kompetencija u području kulture i turizma, koji će studente osposobiti za timski rad na međunarodnim projektima i u međunarodnim institucijama i agencijama.

4. IZRADA ELABORATA DIPLOMSKOG STUDIJA KULTURE I TURIZMA

Na temelju rezultata provedenih istraživanja i analiza izrađen je elaborat diplomskog studija Kulture i turizma. Krenulo se pritom od činjenice da je koncept kulturnoga turizma sve prisutniji u suvremenim promišljanjima turističke ponude i potražnje u svijetu, te da Istra, kao turistički najrazvijenija hrvatska regija s iznimno bogatom baštinskom riznicom, ima sve preduvjete za razvoj visokokvalitetnog kulturnog i ostalih selektivnih oblika turizma koji najadekvatnije odgovaraju preferencijama modernih turista. Prema podacima Svjetske turističke organizacije (WTO), kulturni turizam obuhvaća 40 posto od ukupnog broja putovanja u međunarodnom turizmu, i taj udio konstantno raste po stopi od čak 15 posto godišnje. Istovremeno, stručnjaci procjenjuju da je više od 50% turističkih posjeta u Europi motivirano kulturnom baštinom, a kulturni turizam ima najvišu stopu rasta u cijelom turističkom sektoru (OECD, 2009). Radi se, očito, o tržištu u usponu, koje regiji donosi posjetitelje visokog obrazovanja i potrošnje, te ujedno omogućuje kvalitetno pozicioniranje destinacija koje svoju međunarodnu konkurentnost temelje na jedinstvenim i visokovrijednim kulturnim resursima i očuvanoj prirodnoj baštini. Ne

iznenađuje stoga činjenica da europska visoka učilišta, usklađujući upisnu politiku s novim potrebama globalnoga tržišta, u svoje nastavne planove i programe uključuju i taj aspekt obrazovanja s polazištem u interdisciplinarnosti.

I *Strategija razvoja kulturnog turizma* predviđjela je osmišljavanje posebnih interdisciplinarnih obrazovnih programa, odnosno "sustava obrazovanja kojim će se, kratkoročno i dugoročno, riješiti deficit znanja i vještina u području razvoja kulturnoturističkih proizvoda i njihove učinkovitije promocije" (Institut za turizam, 2003). Na tom tragu nastao je i program diplomskog studija Kulture i turizma.

Diplomski studij Kulture i turizma usklađen je sa strateškim ciljevima Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli, vizijom stvaranja centra visokoškolske izvrsnosti zapadne Hrvatske na načelima jednakih mogućnosti, te misijom razvoja učilišta koje će svojom vrsnoćom i kvalitetom nastavnog i znanstvenog rada pridonositi raspoznatljivosti hrvatske sveučilišne zajednice i biti strožerom razvitka hrvatskog Zapada, u suradnji s gospodarstvom, odnosno društvom u cjelini.

Na diplomskome studiju predaje vrsno nastavno osoblje, domaći i inozemni renomirani stručnjaci iz ekonomskih, humanističkih, komunikoloških, kulturoloških, pedagoških i interdisciplinarnih znanstvenih područja i polja. Nastavni proces usmjeren je k istraživačkom radu, problemskoj i projektnoj nastavi, orijentiran prema studentu i razvijanju njegove kreativnosti, te povezivanju teorijskih i praktičnih spoznaja, a sve radi stjecanja stručnih i praktičnih, a i znanstvenih i istraživačkih kompetencija neophodnih u suvremenom lokalnom i globalnom okruženju. Interaktivnim radom u malim grupama, nastavnici u nastavnom procesu usmjeravaju studente i podupiru ih u radu, sudjelovanjem u konkretnim projektima i istraživanjima. U tom smislu diplomski studij nastavlja se na strateški cilj Sveučilišta koji se odnosi na pokretanje i podupiranje visoko kvalitetnog znanstvenog rada.

Posebna pažnja posvećena je razvoju suradnje s partnerskim institucijama u kulturi i turizmu, s gospodarstvom, te lokalnom upravom i samoupravom, a sve radi podrške održivom gospodarskom i kulturnom razvoju regije, uključivanja studenata u konkretne projekte i omogućavanja kontakta s budućim poslodavcima kroz praktičnu nastavu. Svojom interdisciplinarnošću diplomski studij doprinosi još jednom strateškom cilju: razvoju međunarodne uloge Sveučilišta, i to kroz organiziranje posebnih međunarodnih obrazovnih programa i ljetnih škola, umrežavanje sa srodnim studijima širom Europe, uključivanje u međunarodne programe koji se financiraju iz europskih fondova te poticanje međunarodne razmjene studenata, nastavnog i administrativnog osoblja. Interdisciplinarna narav studija omogućuje osmišljavanje i provođenje istraživačkih i razvojnih

projekata kroz umrežavanje s partnerskim institucijama i stvaranje interdisciplinarnih i multidisciplinarnih stručnih timova. Sve te aktivnosti doprinose jačanju gospodarenja i pribavljanju sredstava kako bi se postigli i ostvarili strateški ciljevi Sveučilišta.

Program je sastavljen sukladno zahtjevima tržišta te zahtjevima Bolonjskog procesa. Studenti će se njime osposobiti za integrirano strateško promišljanje kulturnih i turističkih politika u okviru regionalnog razvoja, te samostalno kreiranje i oplemenjivanje kulturno-turističke ponude na nivou destinacije. Nakon završenog diplomskog studija diplomanti će biti osposobljeni za:

- koordinaciju aktivnosti upravljanja kulturno-turističkim proizvodom na nivou destinacije;
- učinkovito upravljanje i rukovođenje institucijama i organizacijama u kulturi i turizmu;
- osmišljavanje kulturno-turističkih "paketa" i itinerera;
- poslove organizacije i marketinškog praćenja kulturnih događanja u destinaciji;
- suradničke poslove u timovima za osmišljavanje i provodenje međunarodnih projekata u kulturi i turizmu;
- analizu turističkog tržišta na lokalnom i globalnom nivou;
- vještine u odnosima s javnošću i medijima;
- samostalna istraživanja u području kulturne povijesti, muzeologije i teorije baštine;
- interkulturalnu komunikaciju u međunarodnom/globalnom okruženju;
- analizu prostornih obilježja kulturnog turizma na razini općine/grada i županije;
- razvijanje jezičnih kompetencija potrebnih za rad u međunarodnom okruženju na nivou B2+/C1 za prvi strani jezik i B1+ za drugi strani jezik, prema Zajedničkom europskom referentnom okviru za jezike, kao i sociolingvističke i pragmatične kompetencije;
- učinkovito poslovno komuniciranje;
- samostalno osnivanje, vođenje i organiziranje vlastite turističke tvrtke, javne službe, agencije ili institucije u kulturi i turizmu;
- suradničke poslove na izradama strategija u kulturi i turizmu;
- suradnički rad na izradi planova razvoja održivog i kulturnog turizma;
- konzultantske poslove u kulturi i turizmu.

Završetkom studija, magistri kulture i turizma mogu se zaposliti u javnom i privatnom sektoru na lokalnom, regionalnom, nacionalnom i međunarodnom nivou, od institucija u kulturi i turizmu, savjetodavnih i razvojnih agencija, turističkih zajednica i lokalne samouprave, preko gospodarskih subjekata u hotelijerstvu u gostiteljstvu i turističkom posredništvu do međunarodnih ustanova i organizacija.

Diplomski studij Kultura i turizam usporediv je s nastavnim planovima i programima srodnih studija u Italiji, Velikoj Britaniji i ostalim europskim sveučilištima, poput *Corso di Laurea Magistrale in Promozione e Management della Cultura e turismo*, Università IUL, Milano (<http://www.iulm.it/default.aspx?idPage=5271>), kao i na hrvatskim sveučilištima: *Diplomski studij Kulturna baština i turizam* na Sveučilištu u Zadru (<http://www.unizd.hr/LinkClick.aspx?fileticket=yMADZrB3TlQ%3D&tabid=2729>).

Svojim nastavnim i izvannastavnim programom i aktivnostima studij je direktno povezan s lokalnom zajednicom i umrežen s partnerskim institucijama u kulturi i turizmu, gospodarstvu, lokalnoj samoupravi i civilnom sektoru. Ta se povezanost ogleda i u kreiranju zajedničkih projekata, istraživanja i programa, studijskih posjeta i radionica, a sve radi jačanja uloge Sveučilišta u lokalnom i regionalnom razvoju, upoznavanja studenata s aktualnim problemima zajednice i mogućnostima njihova rješavanja te zajedničkog strateškog promišljanja razvoja.

ZAKLJUČAK

U radu su prikazani rezultati istraživanja stavova studenta, nastavnika i stručnjaka o aktualnom programu preddiplomskog interdisciplinarnog studija Kulture i turizma i potrebi pokretanja diplomskog studija. Usprkos spomenutim ograničenjima (mali uzorak, moguća subjektivnost nastavnika, usporedivost s prethodnim istraživanjima), spoznaje do kojih se došlo provedenim istraživanjem znatno su pomogle u izradi programa novog diplomskog studija Kulture i turizma. Uzevši u obzir sugestije studenata vezane za ključne kompetencije, obrazovanje i zapošljavanje u kontekstu europskih integracija, u program na preddiplomskom nivou uvedena je stručna praksa na trećoj godini, kao i novi kolegiji koji uključuju metodologiju znanstveno-istraživačkog rada, osnovne informacije o Europskoj Uniji i tehniku izrade međunarodnih projekata (Metodologija znanstveno-istraživačkog rada, Osnove Europske Unije i Međunarodni projekti u kulturi i turizmu) a intenzivirana je i suradnja s institucijama koje se bave međunarodnim projektima u kulturi i turizmu. Anketiranje nastavnika rezultiralo je revizijom programa preddiplomskog studija i uvođenjem novosti koje bi trebale doprinijeti kvaliteti nastave. Na temelju intervjua provedenih sa stručnjacima i potencijalnim poslodavcima na diplomskom nivou osmišljeni su kolegiji koji omogućuju stjecanje sintetičkih znanja i specijalističkih kompetencija u kulturnom turizmu, te sposobnosti za kompleksno strateško promišljanje kulturnih i turističkih politika u službi regionalnog razvoja. Usporedna analiza rezultata istraživanja stavova svih dionika omogućila je, dakle, reviziju postojećeg preddiplomskog

studija i osmišljavanje novog diplomskog studija u skladu s utvrđenim potrebama.

Ukazali smo da globalni trendovi, koji naglašavaju važnost interdisciplinarnog sektora kulture i turizma, kao i proces europskih integracija i očekivano pristupanje Hrvatske Europskoj Uniji, nameću potrebu sustavnog promišljanja razvoja obrazovnog sustava, koji će mlade ljude osposobiti za ključne kompetencije potrebne za rad u međunarodnom okruženju. Uz temeljna interkulturalna i jezična, komunikacijska, organizacijska i menadžerska znanja i vještine, koji će im omogućiti timski rad na međunarodnim projektima i u međunarodnim institucijama, interdisciplinarni programi tipa pulskog Studija kulture i turizma trebali bi studentima pružiti što više informacija i znanja o Europskoj uniji, strukturi, njezinim kulturama, jezicima i mehanizmima po kojima funkcionira, te poticati mobilnost stručnjaka koji će omogućavati stvaranje kadrova za te procese (Jadrešić, 2010:26). S druge strane, postojeće obrazovne programe potrebno je prilagoditi zahtjevima održivog razvoja i očuvanja kulturnog identiteta, te jačanja svijesti o vrijednostima vlastite kulture u okvirima nekontrolirane globalizacije. U kontekstu dramatičnih ekonomskih, političkih i društvenih promjena koji potresaju svijet, kultura i turizam imaju važnu ulogu u komuniciranju ključnih vrijednosti interkulturalnog dijaloga, zaštite i promocije kulturne različitosti i očuvanja kulturne baštine. U tom smislu, i pokretanje diplomskog studija Kulture i turizma, kao i razvoj novih studijskih programa interdisciplinarnog i multidisciplinarnog karaktera, te suradnja na međunarodnim projektima i istraživanjima s partnerskim institucijama iz zemlje i inozemstva nameću se kao strateški prioriteti u razvoju regionalnih obrazovnih institucija, koji istovremeno zadovoljavaju potrebe tržišta i održivog razvoja.

LITERATURA

- Sveučilište u Puli (2005), *Elaborat o osnivanju Sveučilišta u Puli*, Pula.
- Sveučilište u Puli (2010), *Elaborat diplomskog studija Kulture i turizma*, Pula.
- Jadrešić, V. (2010), *Janusovo lice turizma: Od masovnog do selektivno-održivog turizma*, Zagreb: Plejada.
- Richards, G. (2009), *The Impact of Culture on Tourism*, OECD.
- Institut za turizam (2003), *Strategija razvoja kulturnog turizma – Od turizma i kulture do kulturnog turizma*, Zagreb: Vlada RH, Ministarstvo turizma.

EDUCATION FOR CULTURE AND TOURISM IN THE CONTEXT OF EUROPEAN INTEGRATION

ABSTRACT

The paper examines the role of universities in regional development in the context of European integration, with special emphasis on the importance of education for the interdisciplinary field of culture and tourism, as strategic determinants of development of regions that base their international competitiveness on the unique and preserved cultural and natural heritage. Universities play a key role in promoting the knowledge, preservation of cultural identity, intercultural communication and development of the European community of nations. In terms of globalization and new forms of regional cooperation, universities position as the regional centers of scientific and research excellence, the guardians and promoters of intellectual and scientific heritage, the creators of sustainable development and bridges to other cultures. Study programmes offer should follow and coordinate the global trends with local needs, keeping in mind the competencies required for work and life in the wider European and global environment. In this context, education for culture and tourism position as a key interdisciplinary profile, which enables professionals to communicate and work in a multicultural world. The paper presents the results of research of attitudes of students, teachers and experts about the need of establishment of the new Graduate University Study Programme of Culture and Tourism.

KEY WORDS: *education, regional development, culture, tourism, European integration*